
Na osnovu člana 86. stav (2) Zakona o zaštiti zdravlja bilja ("Službeni glasnik BiH", 23/03), člana 61. stav (2) Zakona o upravi ("Službeni glasnik BiH", br. 32/02 i 102/09), člana 5. stav (1) Pravilnika o mjerama za sprječavanje širenja i kontrole krompirovih cistolikih nematoda ("Službeni glasnik BiH", broj 98/12), člana 3. stav (1) tačka a) Pravilnika o provođenju sistemske kontrole i preduzimanju mjera u cilju sprječavanja unošenja, širenja i kontrole smeđe truleži krompira i bakterijskog uvenuća na krompiru i paradajzu prouzrokovanih bakterijom *Ralstonia solanacearum* (Smith) Yabuuchi *et al.* ("Službeni glasnik BiH", broj 90/09) i člana 3. stav (1) Pravilnika o provođenju sistemske kontrole i preduzimanju mjera u cilju sprječavanja unošenja, širenja i kontrole prstenaste truleži gomolj krompira koju uzrokuje bakterija *Clavibacter michiganensis* (Smith) Davis *et al.* ssp. *sepedonicus* (Spieckermann *et* Kotthoff) Davis *et al.* ("Službeni glasnik BiH", broj 90/09), člana 5. Pravilnika o mjerama za sprječavanje unošenja i širenja uzročnika bolesti vretenaste krtole krompira - *Potato spindle tuber viroid* ("Službeni glasnik BiH", broj 30/13) Uprava Bosne i

Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja, u saradnji sa nadležnim organima entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, donosi

PROGRAM
POSEBNOG NADZORA (SISTEMSKE KONTROLE)
KARANTINSKIH ŠTETNIH ORGANIZAMA NA
KROMPIRU U BOSNI I HERCEGOVINI
ZA 2018. GODINU

1. UVOD

Jedna od obaveza Uprave Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja i nadležnih organa entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine je provođenje posebnog nadzora pod kojim se podrazumijeva sistematsko prikupljanje i čuvanje podataka o prisutnosti štetnih organizama, praćenje i implementacija programa, a uključuje inspekcijske preglede, praćenje zdravstvenog stanja bilja i sistematsko istraživanje nad zaraženim, ugroženim i nezaraženim područjima.

Ova obaveza proističe iz Zakona o zaštiti zdravlja bilja ("Službeni glasnik BiH", broj 23/03) (u daljnjem tekstu: Zakon), Pravilnika o listama štetnih organizama, listama bilja, biljnih proizvoda i reguliranih objekata ("Službeni glasnik BiH", broj

48/13), Pravilnika koji regulišu zdravstvo krompira (koji su navedeni u preambuli ovog Programa), kao i Međunarodne konvencije o zaštiti bilja.

Bosna i Hercegovina je u svoje fitosanitarne zakonodavstvo ugradila odredbe iz direktiva i odluka EU kojima se propisuje obaveza praćenja određenih štetnih organizama na krompiru, način njihova praćenja, kao i provedba određenih fitosanitarnih mjera.

Uvažavajući pomenute obaveze, a prije svega radi zaštite domaće poljoprivredne proizvodnje, od 2011. godine u kontinuitetu se provodi poseban nadzor nad određenim štetnim organizmima na krompiru, a na osnovu odobrenih godišnjih programa.

2. CILJEVI POSEBNOG NADZORA

Poseban nadzor se provodi s ciljem utvrđivanja prisustva, odnosno odsustva karantinskih štetnih organizama na krompiru na mjestima ulaska pošiljki krompira koje se uvoze u BiH, te na mjestima proizvodnje sjemenskog i merkantilnog krompira, distributivnim centrima i mjestima skladištenja.

U osiguranju postizanja postavljenog cilja, posebnim nadzorom, istražiti će se šire područje, odnosno lokaliteti, na kojima se u BiH uzgaja krompir kako bi se odredio status istraživanog područja u odnosu na ciljane organizme, te utvrdila moguća putanja njihovog ulaska i/ili širenja u BiH. Bitan cilj posebnog nadzora je i ispunjavanje fitosanitarnih uslova za proizvodnju, premještanje i posebno izvoz krompira.

3. MJESTO I PREDMET NADZORA

Poseban nadzor, radi detekcije karantinskih štetnih organizama na krompiru, provodiće se na cijeloj teritoriji BiH. Posebni nadzor i provođenje mjera provodit će nadležni organi entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine u koordinaciji i saradnji s Upravom i druge institucije koje ovlasti Uprava.

Odabir odgovarajućih lokacija vršit će se na osnovu biologije ciljanih štetnih organizama, klimatske pogodnosti za njihov razvoj, geografske distribucije i veličine komercijalnih proizvodnih područja krompira kao glavne biljke domaćina i zastupljenih sorti. Vrijeme vršenja nadzora odredit će se na osnovu životnih ciklusa ciljanih štetnih organizama, njihove biologije i fenologije biljaka domaćina.

Posebnim nadzorom, osim krompira, obuhvatit će se i druge biljke domaćini ciljanih štetnih organizama (gajene i samonikle), te zemljište na kojem se proizvode ili rastu i voda koja se koristi za navodnjavanje i otpadne vode iz prerađivačkih kapaciteta. Ostale biljke domaćini bit će obuhvaćene nadzorom, postupkom slučajnog uzorkovanja ili ukoliko se prilikom vršenja pregleda uoče simptomi koji upućuju na moguću zarazu ciljanim štetnim organizmima.

4. PODRUČJE I METOD RADA

Područje rada su mjesta ulaska, proizvodnje, prerade i distribucije krompira u BiH. Nadzorom će biti obuhvaćena mjesta ulaska pošiljki krompira na graničnim prijelazima, kao mogućeg puta unošenja karantinskih štetnih organizama u BiH, kao i mjesta na kojima se krompir uzgaja (zemlja i usjevi za proizvodnju sjemenskog i merkantilnog krompira) i prostori u kojima se dorađuje, čuva i skladišti.

Poseban nadzor nad prisustvom karantinskih štetnih organizama u sjemenskom i merkantilnom krompiru odvija se u fazama:

I Faza - Uzorkovanje zemlje u cilju ispitivanja na prisustvo cistolikih krompirovih nematoda nakon vađenja gomolja krompira, a prije zasnivanja sjemenske proizvodnje krompira

II Faza - Pregled krompira u vegetaciji (od početka juna)

III Faza - Pregled gomolja krompira prilikom vađenja (maj - oktobar)

IV Faza - Pregled gomolja krompira u magacinima proizvođača (oktobar)

V Faza - Pregled gomolja krompira u distributivnim centrima i birmim magacinima prerađivača (oktobar).

Planirani broj zvaničnih uzoraka i geografski raspored za laboratorijsko ispitivanje latentne infekcije *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* iz uvoza dat je u Tabeli 1.

Planirani broj i geografski raspored za vizuelni pregled i laboratorijsko ispitivanje prisustva latentne infekcije *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* u domaćem merkantilnom krompiru kao i vode i korovske biljke *Solanum dulcamara* dat je u Tabeli 2.

U oviru vizuelnih pregleda na prisustvo simptoma latentne infekcije fitopatogenim bakterijama *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*, vrši se i vizuelni pregled na prisustvo simptoma infekcije fitopatogenom gljivom *Synchytrium endobioticum* uzročnika bolesti raka krompira i *Potato spindle tuber viroid*, vretenaste gomolja krompira.

Uzorkovanje se vrši u skladu sa Instrukcijom za uzorkovanje i zdravstveni pregled krompira ("Službeni glasnik BiH", broj 63/13).

Samo u slučaju postojanja sumnje na zarazu fitopatogenom gljivom *Synchytrium endobioticum* i *Potato spindle tuber viroid* potrebno je uzeti uzorak i izvršiti laboratorijsku analizu*.

Prilikom pregleda i uzimanja uzoraka iz uvoza treba obratiti pažnju na eventualno prisustvo *Epitrix spp.* posebno na pošiljkama krompira gdje je zemlja porijekla Portugal i Španija gdje je otkriven ovaj štetni organizam. U slučaju postojanja očiglednih simptoma potrebno je uzeti uzorak i izvršiti laboratorijsku analizu.

4.1. Analiza gomolja krompira na prisustvo *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*

Tab. 1. Distribucija broja zvaničnih uzoraka za laboratorijsko ispitivanje latentne infekcije *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* iz uvoza

Uzorci	FBiH	R. Srpska	Brčko Distrikt
Uvezeni sjemenski krompir	14	14	2
Uvezeni merkantilni krompir	14	14	2
Ukupno:	28	28	4
UKUPNO ZA BIH	60		

Tab. 2. Pregled distribucije i broja uzoraka za vizuelni pregled i laboratorijsko ispitivanje prisustva latentne infekcije *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* u domaćem merkantilnom krompiru kao i vode i korovske biljke *Solanum dulcamara* u pojedinačnim administrativnim jedinicama BiH po kantonima i regijama

Regije/Kanton	Samo vizuelni pregled (broj)	Pregled sa uzorkovanjem radi testiranja latentne infekcije (broj)	Uzorkovanje merkantilnog krompira u skladištima proizvođača/trapovi (broj)	Domaći merkantilni krompir distributivni centri i prodajna mjesta	Voda, otpadne vode i korov <i>Solanum dulcamara</i> *
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE					
Unsko-sanski kanton	7	2	5		
Kanton Posavski	3	2	3		
Tuzlanski kanton	7	3	17		
Zeničko-dobojski kanton	7	3	14		
Bosansko-podrinjski kanton	5	2	8		
Srednjobosanski kanton	9	5	22		
Hercegovačko-neretvanski kanton	8	9	10***		

Zapadno-hercegovački kanton	9	9	10***		
Kanton Sarajevo	3	2	6		
Kanton 10	8	5	22		
Ukupno:	66	42	117	35	9
REPUBLIKA SRPSKA					
Regija Prijedor**	6	3	7		
Regija Banja Luka**	18	6	53		
Regija Dobojo**	6	2	9		
Regija Bijeljina**	10	5	18		
Regija I. Sarajevo**	18	6	38		
Regija Trebinje**	8	3	9		
Ukupno:	66	25	134	35	9
BRČKO DISTRIKT BiH					
Brčko Distrikt BiH	8	5	0	2	2
Ukupno za BiH:	140	72	251	72	20
UKUPNO UZORAKA			415		

*Od planiranog ukupnog broja uzoraka obavezno je uzeti najmanje po 2 uzorka otpadnih voda u prerađivačkim centrima u različitim vremenskim intervalima u skladu sa procjenom rizika na osnovu dinamike uvoza krompira u te prerađivačke kapacitete

**Regioni su usaglašeni s organizacijom Inspektorata Republike Srpske
*** Veći broj uzoraka u polju u ova dva kantona je zbog toga što se mladi krompir ne skladišti nego odmah ide u prodaju

4.1.1. Sjemenski krompir

Obavezno uraditi vizuelne preglede (1% od ukupne površine). Obavezno ispitati svaku partiju/lot domaćeg sjemenskog krompira na prisustvo *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis ssp. sepedonicus* u okviru zdravstvene kontrole proizvodnje sjemena krompira i stručnog nadzora.

4.1.2. Druge biljke domaćini

Kao domaćini fitopatogene bakterije bilje iz porodice *Solanacea* (paradajz, paprika, patlidžan i dr.) i pelargonija su uključene u posebni nadzor prisustva bakterije *Ralstonia solanacearum* u okviru nadzora drugih karantinskih štetnih organizama. Ako provjera na prisustvo bakterije *Ralstonia solanacearum* nije pokazala ništa sumnjivo, ovaj nalaz također ulazi u finalni izvještaj. Vizuelni pregled paradajza se vrši i na prisustvo *Potato spindle tuber viroid*, a samo u slučaju postojanja sumnje na zarazu potrebno je uzeti uzorak i izvršiti laboratorijsku analizu.

Broj vizuelnih pregleda kod usjeva u proizvodnji paradajza i u proizvodnji presadnika je 24 u Republici Srpskoj, 24 u Federaciji BiH i 2 u Brčko distriktu BiH.

U slučaju postojanja simptoma bolesti uzimaju se uzorci i šalju na laboratorijska ispitivanja mogućeg prisustva *Ralstonia solanacearum* i *Potato spindle tuber viroid*.

4.1.3. Voda i korov *Solanum dulcamara* (razvodnik, paskvica, gorkoslat)

Uzorkovanje otpadnih voda u prerađivačkoj industriji krompira i u vodotocima u blizini proizvodnih parcela krompira radi laboratorijskog pregleda na prisustvo *Ralstonia solanacearum* vrše predstavnici ovlaštenih institucija u skladu sa planom navedenim u Tabeli 2.

Uzorci vode trebaju biti uzeti na mjestima gdje se ta voda skuplja, a treba uzeti i uzorak otpada (zemlje) u kontejneru u koji se odlaže otpad. Uzima se i uzorak tla u ekonomskom dvorištu prerađivačkog objekta.

Prikupljeni uzorci vode i korova *Solanum dulcamara* (razvodnik, paskvica, gorkoslat) će se u laboratoriji testirati na prisustvo bakterije *Ralstonia solanacearum*. Prilikom uzimanja

uzoraka treba biti posebno oprezan na pogledu mogućeg nalaza korovske biljke *Solanum dulcamara* (razvodnik, paskvica, gorkoslat). U slučaju nalaza ovih biljaka uzima se uzorak za ispitivanje latentne infekcije bakterijom *Ralstonia solanacearum*.

Vrijeme pregleda: druga polovina avgusta (savjetuje se da se u slučaju potrebe uzorkovanje ponovi nakon dvije sedmice).

4.2. Analiza zemljišta na kojem je uzgajan krompir i druge biljne vrste na prisustvo karantinskih nematoda *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi*

Pri kontroli na prisustvo karantinskih nematoda *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* i *Meloidogyne fallax*, predstavnici ovlaštenih institucija će izvršiti uzorkovanje i analizu zemljišta na kojem je uzgajan krompir i druge biljne vrste.

Pri opisu mjesta uzimanja uzoraka (koji navodimo u zapisniku o uzimanju uzoraka i prijavi uzoraka) potrebno je što detaljnije opisati mjesto uzorkovanja sa obaveznim unošenjem GPS pozicije.

Tab.3. Pregled distribucije i broja uzoraka za laboratorijsko ispitivanje na prisustvo karantinskih nematoda *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* i *Meloidogyne fallax* u administrativnim jedinicama BiH po kantonima i regijama**

Regije/ Kanton	Parcele sa merkan-tilnim krompi-rom	Bilje iz Priloga I mjerama za sprječavanje širenja i kontrole krompirovih cistolikih nematoda	Sistematska uzorko- vanja	Uzorci iz pakirnica i iz distribu- cije krompira	Uvoz krompira**	Ukup- no
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE						
Unsko-sanski kanton	5	1	0	1	4	11
Kanton Posavski	2	1	0	1	6	10
Tuzlanski kanton	5	1	0	1	0	7
Zeničko-dobojski kanton	5	1	0	1	0	7
Bosanskopodrinjski kanton	3	1	0	1	0	5
Srednjobosanski kanton	8	1	0	1	0	10
Hercegovačko-neretvanski kanton	12	1	11	1	2	27
Zapadno-hercegovački kanton	11	1	9	1	4	26
Kanton Sarajevo	3	1	0	1	0	5
Kanton 10	6	1	0	1	4	12
Ukupno:	60	10	20	10	20	120
REPUBLIKA SRPSKA						
Regija Prijedor*	5	2	0	1	0	8
Regija Banja Luka*	18	3	10	3	10	44
Regija Dobojo*	5	1	0	1	2	9
Regija Bijeljina*	7	4	0	2	8	21
Regija I. Sarajevo*	14	0	10	2	0	26
Regija Trebinje*	11	0	0	1	0	12
Ukupno:	60	10	20	10	20	120
BRČKO DISTRIKT BiH						
Brčko Distrikt BiH	14	6	4	4	2	30
Ukupno za BiH:	134	26	44	24	42	270

*Regioni su usaglašeni sa organizacijom Inspektorata Republike Srpske
**Prilikom ispitivanja uzoraka na prisustvo karantinskih nematoda *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* i *Meloidogyne fallax* treba obratiti pažnju na eventualno prisustvo *Ditylenchus destructor* Thorne.
***Ukupno planiran broj uzoraka krompira iz uvoza za FBiH je 20, a planirani broj uzoraka po pojedinim kantonima je orijentacion i može biti promijenjen ovisno od frekvencije uvoza na pojedinim GP.

4.2.1. Sjemenski krompir

Obavezno ispitati parcele za uzgoj sjemenskog krompira na prisustvo *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, u okviru zdravstvene kontrole proizvodnje sjemena krompira i stručnog nadzora.

Uzorkovanje zemlje u cilju ispitivanja na prisustvo cistolikih krompirovih nematoda može biti u jesen tekuće godine, a podaci se mogu koristiti za Program u narednoj godini. Nosioci Programa su obavezni dostaviti Izvještaje za te uzorke 15 dana poslije objave Programa za narednu godinu. Ovo uzorkovanje i ispitivanje ima za cilj da proizvođači krompira mogu koristiti ovaj nalaz prije zasnivanja, odnosno prijave sjemenske proizvodnje.

5. IZVRŠITELJI POSEBNOG NADZORA

Pregled usjeva domaćeg sjemenskog i merkantilnog krompira, pregled paradajza i pelargonije, kao i korovske biljke *Solanum dulcamara* (razvodnik, paskvica, gorkoslat), te pregled gomolja u skladištima proizvođača, uzimanje uzoraka i dijagnostičko laboratorijska ispitivanja uzetih uzoraka krompira (vlastitih i inspeksijskih), paradajza, pelargonije, korovske biljke *Solanum dulcamara* vode i zemljišta vršit će ovlaštene institucije u skladu sa ovlaštenjima koja su im dodijeljena.

Uzimanje uzoraka krompira iz uvoza kao i vršenje pregleda i uzorkovanje krompira u skladištima prerađivača, odnosno u distributivnim centrima, vršit će fitosanitarni inspektorat entiteta i Brčko distrikta BiH.

6. LABORATORIJSKE ANALIZE

6.1. Pregled broja uzoraka za ispitivanje latentne infekcije

Pregled broja i rasporeda uzoraka za ispitivanje latentne infekcije sa *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* raznih kategorija krompira u pojedinim administrativnim jedinicama na cjelokupnom području Bosne i Hercegovine naveden je u Tabeli 2.

Pregled distribucije i broja uzoraka za laboratorijsko ispitivanje na prisustvo karantinskih nematoda *Globodera rostochiensis* i *Globodera pallida*, *Meloidogyne chitwoodi* i *Meloidogyne fallax* u administrativnim jedinicama BiH po kantonima i regijama naveden je u Tabeli 3.

6.2. Laboratorijske dijagnostičke procedure

Laboratorijska ispitivanja uzoraka vršit će se u skladu sa odredbama Pravilnika navedenim u preambuli ovog Programa. **Laboratorijski izvještaji, osim rezultata analiza, obavezno moraju sadržavati metode po kojima je vršena detekcija.**

7. KARTOGRAFSKI PRIKAZ POSEBNOG NADZORA

Na osnovu rezultata provođenja posebnog nadzora, uzorkovanja i izvještaja iz laboratorija bit će izrađena karta geografske disperzije pregledanih površina i lokacija uzorkovanja nadziranih karantinskih štetnih organizama krompira.

Svaka lokacija uzorkovanja treba da je jasno prikazana na karti Bosne i Hercegovine i da pokazuje mjesto odakle su uzeti uzorci (napomena uz odgovarajući sistem za ponovnu identifikaciju), uz obavezu korištenja GPS-a.

8. EVIDENTIRANJE I IZVJEŠTAVANJE

Svi izvršioci posebnog nadzora su obavezni dostaviti Upravi izvještaj o provedenom Programu posebnog nadzora u skladu sa rokovima za realizaciju pojedinih faza.

Svi izvršioci posebnog nadzora obavezni su blagovremeno izvještavati Upravu i nadležne organe entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine o posebnim događajima tokom provođenja Programa, a posebno o svim slučajevima otkrivanja (detekcije) štetnih organizama koji su predmet posebnog nadzora.

Izvještaj o provođenju Programa na teritoriji entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, izvršioci posebnog nadzora obavezni su dostaviti nadležnim entitetskim ministarstvima za poljoprivredu, odnosno Odjelu za poljoprivredu Vlade Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Uprava, entitetska ministarstva nadležna za poljoprivredu, Odjel za poljoprivredu Vlade Brčko distrikta BiH i inspektorati entiteta i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine sačinat će zajedno finalni godišnji izvještaj.

Finalni godišnji Izvještaj o provođenju Programa posebnog nadzora Uprava će prosljediti:

- Vijeću ministara Bosne i Hercegovine na razmatranje i usvajanje;
- DG SANTE pri Evropskoj Komisiji.

Finalni godišnji Izvještaj prema Evropskoj Komisiji se šalje za period 01.06. tekuće godine do 31.05. naredne godine.

Nakon usvajanja ovog Izvještaja Uprava će o istom obavijestiti entitetska ministarstva nadležna za poljoprivredu, Odjel za poljoprivredu Vlade Brčko distrikta BiH i inspektorate entiteta i Brčko distrikta BiH.

9. FINANSIRANJE

Provođenje Programa posebnog nadzora, koji provode nadležni organi entiteta i Brčko distrikta BiH, u proizvodnji finansira se iz budžeta entiteta i Brčko distrikta BiH. Troškove analize uzoraka iz uvoza, snosi uvoznik.

10. POSEBNE ODREDBE

Samo u slučaju postojanja sumnje na prisustvo (infekcija/infestacija) štetnim organizmima *Synchytrium endobioticum* uzročnika bolesti raka krompira, *Potato spindle tuber viroid*, vretenastog gomolja krompira i *Ditylenchus destructor* Thorne, nosioci nadzora predlažu izmjenu i dopunu program u tom dijelu. Izmjene i dopune će biti donešene po istoj proceduri kao i Program.

Broj uzoraka koji je predviđen programom nadzora ne može se mijenjati iz jedne faze u drugu. Broj uzoraka naveden u tabeli 1, 2 i 3 je minimalan broj, a ukoliko se procijeni da je potrebno uzet će se veći broj uzoraka.

11. PRILOZI

11.1. Uputa o obavljanju fitosanitarnog pregleda uskladištenog merkantilnog krompira (Prilog I)

11.2. Tok vizuelnog pregleda (Prilog II)

11.3. Zapisnik za poseban nadzor krompira (Prilog III)

11.4. Tabela 1. - Obrazac evidencije (za svaki karantinski štetni organizam posebno u krompiru) (Prilog IV)

11.5. Tabela 2. - Obrazac evidencije o kontrolisanim proizvođačima (Prilog V)

11.6. Tabela 3. - Obrazac evidencije o kontroli u distributivnim centrima (kontrolisani) (Prilog VI)

11.7. Obrazac 1. Ukupni rezultati sistematičnog istraživanja prstenaste truleži *Clavibacter michiganensis* spp. *sepedonicus* u 2018. godini.

Obrazac 2. Ukupni rezultati sistematičnog istraživanja smeđe truleži *Ralstonia solanacearum* u 2018. godini (Prilog VII)

Broj 01-1-02-2-123-18

07. marta 2018. godine

Sarajevo

Direktor

Dr. Goran Perković, s. r.

UPUTA

O OBAVLJANJU FITOSANITARNOG PREGLEDA
MERKANTILNOG KROMPIRA

Sve ovlaštene institucije u postupku fitosanitarnog pregleda merkantilnog krompira na području svog djelovanja, kao i fitosanitarni inspektori u distributivnim centrima, dužni su provoditi slijedeće aktivnosti:

1. Vizuelni pregled

- a) Način pregleda - vizuelni pregled gomolja krompira na prisustvo karakterističnih simptoma karantinskih štetnih organizama krompira se obavlja na slijedeći način:
 - i) tok pregleda - opis toka pregleda naveden je u Prilogu II;
 - ii) šema za formiranje uzorka merkantilnog krompira na prisustvo karantinskih štetnih organizama je propisana u Instrukciji za uzorkovanje i zdravstveni pregled krompira ("Službeni glasnik BiH", broj 63/13).
- b) Jedinica pregleda u magacinu i distributivnom centru je lot.
- c) Zapisnik iz Priloga III se odnosi na ZAPISNIK ZA POSEBAN NADZOR KROMPIRA (poljski pregledi, pregled gomolja i uzorkovanje gomolja za laboratorijsku analizu) obilježava se vašim brojem.
- d) Način popunjavanja Tabele 1 iz Priloga III. Kolona vizuelni pregled i presijecanje gomolja se uvijek popunjava sa - da. Kolona uzorkovanje za laboratorijsku analizu se popunjava na slijedeći način:
 - i) ne - ukoliko nije bilo karakterističnih simptoma;
 - ii) da - ukoliko je bilo karakterističnih simptoma i to samo za onaj štetni organizam na koji se simptomi odnose (broj izvještaja laboratorije upisuje se samo za taj štetni organizam), i
 - iii) da - za *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*. u tabeli ukoliko se uzorkuje na prisustvo latentne infekcije. U slučaju uzorkovanja na prisustvo latentne infekcije, to se dodaje i u napomeni.
- e) Vrijeme pregleda: - oktobar;
- f) Mjesto pregleda:
 - i) Skladište proizvođača merkantilnog krompira (ovlaštene institucije);
 - ii) Distributivni centri (fitosanitarni inspektori);
- g) Predmet pregleda: Pri fitosanitarnom pregledu prati se prisustvo karakterističnih simptoma koje prouzrokuju slijedeći karantinski štetni organizmi:
 - i) Fitopatogene bakterije: *Ralstonia solanacearum* i *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus*.
 - ii) Nematode: *Globodera rostochiensis* (Woll.) i *Globodera pallida* (Stone) *Meloidogyne chitwoodi* i *Meloidogyne fallax*.

iii) Fitopatogena gljiva *Synchytrium endobioticum* i viroid Potato spindle tuber viroid.

2. Evidencije za bazu podataka

Nakon završetka Programa posebnog nadzora popunjene tabele u elektronskoj formi je potrebno dostaviti Upravi, na e-mail: infouprava@uzzb.gov.ba

Rok za završetak navedenih poslova je 31. decembar 2018. godine.

3. Laboratorijska analiza

- a) Laboratorijska analiza merkantilnog krompira u slučaju sumnje na prisustvo karantinskih štetnih organizama:
 - i) U slučaju sumnje na prisustvo karantinskih štetnih organizama formirati uzorak od gomolja sa simptomima, koji se prosljeđuje u ovlaštenu laboratoriju na analizu.
- b) Laboratorijska analiza merkantilnog krompira na prisustvo latentne infekcije karantinskih bakterija *Ralstonia solanacearum*, *Clavibacter michiganensis* ssp. *sepedonicus* prema planu programa posebnog nadzora:
 - i) Obavezno uzorkovanje i laboratorijska analiza 200 gomolja na prisustvo latentnih infekcija karantinskih bakterija.
- c) Laboratorijska analiza u slučaju sumnje na prisustvo karantinskih nematoda:
 - i) U slučaju sumnje na prisustvo karantinskih nematoda potrebno je formirati uzorak od gomolja sa simptomima koji se prosljeđuje na analizu u ovlaštenu laboratoriju.

PRILOG II

TOK VIZUELNOG PREGLEDA

1. **Uzeti gomolje na način propisan** u Instrukciji za uzorkovanje i zdravstveni pregled krompira ("Službeni glasnik BiH", broj 63/13).
2. **Formirati uzorak od 200 gomolja.**
 - Napomena: Prilikom uzimanja uzorka rukovoditi se prvenstveno uzimanjem gomolja sa karakterističnim simptomima uz dopunu do potrebnog broja (200) sa gomoljima bez simptoma.
3. **Izvršiti vizuelni pregled svakog uzorka od 200 gomolja** na prisustvo simptoma karantinskih štetnih organizama, te izdvojiti sve krtle sa simptomima.
4. **Presijecanje gomolja:** Sve gomolje sa simptomima za koje se sumnja da imaju simptome bolesti u unutrašnjem dijelu gomolja treba presjeći. Ukoliko takvih gomolja nema potrebno je presijecati gomolje bez simptoma do broja od 200 gomolja.
5. **U slučaju utvrđivanja karakterističnih simptoma** karantinskih štetnih organizama potrebno je hitno obavjestiti nadležnog fitosanitarnog inspektora, koji će formirati uzorak od gomolja s karakterističnim simptomima i osigurati njihov transport do ovlaštene laboratorije.

PRILOG III

ZAPISNIK ZA POSEBAN NADZOR KROMPIRA
(poljski pregledi, pregled gomolja i uzorkovanje gomolja za laboratorijsku analizu)

Broj: br. regije-br. službe - faza (I, II, III, IV i V) – vaš broj/podbrojevi lotova/godina
Npr.: 01-01a- III-10/1,2,3,4,5,6,7.../2018.

Datum:

Šifre uzorka:

Podaci o proizvođaču/skladištaru

Naziv:	
Adresa:	
Telefon:	
Broj poljoprivrednog gazdinstva:	

Podaci o usjevu

Region/Kanton:	
Općina:	
Katastarska općina:	
Potes:	
Pregledana površina :	
Porijeklo usjeva:	
Zalivni sistem:	
GPS koordinate:	
Merkantilni krompir/sorta	
Sjemenski krompir/sorta	
Ostali uzorci	

Podaci o magacinu

Region/Kanton:	
Općina:	
Vrsta magacina:	
Kapacitet magacina:	
Broj lotova u magacinu:	
Sorte:	
Dospijevanje otpadnih voda iz magacina u vodotokove	
Merkantilni krompir/sorta	
Sjemenski krompir/sorta	
Pregledana količina lota	
Podbroj lota	

Tabela 1.

Karantinski organizmi	Vizuelni pregled i presijecanje gomolja (da/ne)	Utvrđeni karakteristični simptomi (da/ne)	Uzorkovanje za lab. analizu (da/ne)
<i>Ralstonia solanacearum</i>	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐
<i>Clavibacter michiganensis</i> ssp. <i>sepedonicus</i>	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐
<i>Globodera rostochiensis</i> i <i>Globodera pallida</i>	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐
<i>Meloidogyne chitwoodi</i> i <i>Meloidogyne fallax</i>	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐
Ostali štetni organizmi	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐	da ☐ ne ☐

Primjedbe:

Odgovorno lice
proizvođač/distributivni centar

Ovlašteno lice
za fitosanitarni pregled

PRILOG IV

TABELA 1. - EVIDENCIJA (za svaki karantinski štetni organizam posebno na krompiru)

Služba/zavod/Fitosanitarna inspekcija:

Ovlašteno lice službe:

[illegible][illegible]

PRILOG V

TABELA 2. - Proizvođači

Podaci o proizvođaču						Podaci o magacinu					
Redni broj	BPG	Proizvođač	Kanton/regija	Općina	Mjesto	Lokacija (Naseljeno mjesto)	Kapacitet (t)	Lokacija smještaja otpada iz magacina	Dospijevanje otpadnih voda iz magacina u vodotokove (da/ne)	Namijenjeno prometu (da/ne)	Namijenjeno sjetvi

Podaci o pregledu magacina						
Datum pregleda	Pregledana količina lota	Sorta	Vizuelni pregled i presijecanje 200 gomolj	Uzorkovanje za lab. analizu (da / ne)	Izvjestaj	Zdravstveno ispravno da/ne

PRILOG VI

TABELA 3. - Distributivni centri

Opći podaci o distributivnom centru				Porijeklo merkantilnog krompira u distributivnom centru					Ukupna zaprimljena količina	Izlaz (namjena)	
Redni broj	Naziv	Sjedište	Odgovorno lice	Domaća proizvodnja		Uvoz				Domaće tržište	Izvoz
				Proizvođač	Adresa	Broj potvrde o prijemu	Zemlja porijekla	Količina			

Podaci o pregledu u distributivnom centru					
Pregledana količina lota	Sorte	Vizuelni pregled i presijecanje 200 gomolj	Uzorkovanje za laboratorijsku analizu (da/ne)	Izvjestaj analize	Zdravstveno ispravno da/ne

PRILOG VII

Obrazac 1: Ukupni rezultati sistematičnog istraživanja prstenaste truleži *Clavibacter michiganensis* spp. *sepedonicus* u 2018. godini. Samo za krompir koji se proizvodi u Bosni i Hercegovini

Regija	Kategorija krompira	Ukupna površina uzgoja (ha)	Laboratorijska ispitivanja						Inspeksijski pregled gomolj ²⁾		
			Broj uzoraka	Broj lotova	Veličina lotova (u t ili ha)	Period uzorkovanja	Broj pozitivnih nalaza		Broj ispitanih uzoraka	Veličina uzorka	Broj pozitivnih uzoraka ³⁾
							Uzorci	Lotovi			
	Sjeme predosnovno										
	Sjeme osnovno										
	Certificirano sjeme										
	Sjeme										
	Ostalo ¹⁾ (navesti)										
	Merkantilni										
	Industrijski										
	Ostalo ¹⁾ (navesti)										

¹⁾ Za zemlje u kojima postoji epidemija, bilo bi npr. značajno navesti, odvojeno od općih istraživanja, količinu uzoraka za ispitivanje ili praćenje epidemija.

²⁾ Treba shvatiti kao makroskopski pregled gomolj, uključujući i njihove reznice.

³⁾ Treba shvatiti kao: uočeni simptomi, uzet uzorak i laboratorijski potvrđen

Obrazac 2: Ukupni rezultati sistematičnog istraživanja smeđe truleži *Ralstonia solanacearum* u 2018.godini
Samo za krompir koji se proizvodi u Bosni i Hercegovini

Regija	Kategorija krompira	Ukupna površina uzgoja (ha)	Laboratorijska ispitivanja						Inspekcijski pregled gomolj ²⁾		
			Broj uzoraka	Broj lotova	Veličina lotova (u t ili ha)	Period uzorkovanja	Broj pozitivnih nalaza		Broj ispitanih uzoraka	Veličina uzorka	Broj pozitivnih uzoraka ³⁾
							Uzorci	Lotovi			
	Sjeme predosnovno										
	Sjeme osnovno										
	Certificirano sjeme										
	Sjeme Ostalo ¹⁾ (navesti)										
	Merkantilni										
	Industrijski										
	Ostalo ¹⁾ (navesti)										

¹⁾

Za zemlje u kojima postoji epidemija, bilo bi npr. značajno navesti, odvojeno od općih istraživanja, količinu uzoraka za ispitivanje ili praćenje epidemija.